

BOGOMTALE

Danmarks havekunst

Hakon Lund: Danmarks Havekunst, bind I. Arkitektens Forlag, 2000. 416 s., ill. 1530 kr. samlet for bind I, II og III.

Arkitektens forlag barsler i 2001 med et storværk i tre bind om havekunsten i Danmark. Det er sikkert et velvalgt tidspunkt i forhold til tidens oplevelseshungrende begivenhedskultur, fordi havekunsten netop kan tilfredsstille det lystbetonede og oplevelsesrige med sine arrangerede, kontrollerede landskaber. Havekunsten har gennem tiden været tæt forbundet med tilstedeværelsen af mentalt og økonomisk overskud. Dette var særlig markant i enevældens periode, som Hakon Lund beskriver i bind I, hvor en lille overklasse havde dette overskud til at skabe og opleve. I romantikken, der beskrives i bind II, flytter overskuddet til det toneangivende borgerskab for med det 20. århundrede at blive udbredt til mere hverdagsagtige haveanlæg (bind III) som et resultat af demokratiets udvikling.

Man kan diskutere, om ordet havekunst med den elitære klang er det rette nutidige begreb at bruge i en formidling af emnet til en større kreds i stedet for ord som havearkitektur eller landskabsarkitektur.

Havekunst er ganske vist et smukt ord, men selv om der nok er færre bundne funktioner i haveanlæg end i bygningsanlæg, er det dog en brugskunst med samfunds-accepterede honorerede arbejdsydelser. Hvornår kan et anlæg kaldes for landskabsarkitektur og hvornår er det havekunst? Er det et spørgsmål om kvalitet eller er det bare et ublufærdigt ord for det samme? Jeg mener ikke fagets mål er at lave kunst, men landskabsarkitektur. Kan der så opstå kunstneriske oplevelser er det fint, men det er jo noget andet. Begrebet kan også misforstås, som når folk tror, at havekunst drejer sig om skulpturer og statuer til haven.

I enevælden var overskuddet for overklassen stort, og det resulterede i en række store haveanlæg ved de kongelige slotte og adelen's herregårde, som Hakon Lund gennemgår med sin prægnante tekst og interesse for historiske detaljer og kobling til samtiden og dens kunststrømninger. Som kunsthistoriker med stor lidenskab for barokkens formudtryk er han primært interesseret i tolkning af tegninger og tekster, i mindre grad i den sanselige oplevelse af haverne dengang som nu. Således er hans ærinde ikke havens langsomme

skuespil med vækst og forfald, der vel i særlig grad er havearkitekturens særkende, men primært formsproget indenfor barokkens paradigme. Formen er kvalitetskriteriet, og det går så udover de mindre formsikre anlæg som han benævner som dilettantiske, uanset den historie eller de sanselige oplevelser som haven formidler.

Men hans dokumenterbare indgang med beskrivelse af formsprog, materialeindkøb arbejdsindsats og indkredsning af datoer for anlæggets etablering er både interessant og morsom og viser f.eks. samme økonomiske vanskeligheder med omkostningerne til anlæg og drift som i dag.

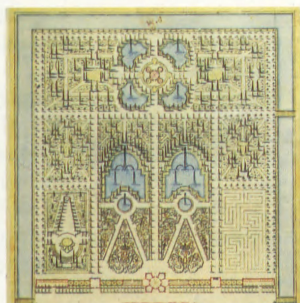
Som et eksempel på dette refererer han overhofmarskal Numsens forespørgsel til driftsomkostningerne ved Frederiksborg slotshave i 1791: 'Hvor mange Alen Hække findes der i Haugen, og hvad koster 100 Quadratalen Hække aarlig at beklippe, hvorofte beklippes de, og kunde ikke nogle af dem til meere Ziir for Haugen borttages og derved en Omkostning spares? Hvor mange Træer beklippes og kunde man ikke lade dem være ubeklippede?'

Bogen er en opsamling af den grundlæggende forskning om baroktidens haver, som Hakon Lund har udført og offentliggjort i flere artikler og bøger som: *Danske Haver i det syttende og attende Aarhundrede* fra 1963 og *De kongelige Lysthaver* fra 1977. Ny viden er derfor af ret begrænset omfang.

I denne nye bog gennemgås haverne kronologisk, begyndende med Tycho Brahes Uranienborg fra ca. 1576. Fra 1600-tallet gennemgås eksempler som Kongens have, Lundehave, Clausholm og Frederiksborg have, og fra 1700-tallet Sorgenfri, Fredensborg, Frederiksborg, Hirshholm, Ledreborg og Bregentved m.fl. I alt fremlægges planer af godt 50 haver, hvori indgår både kongelige lysthaver, små og store herregårdshaver og landsteder.

Som tolkningsgrundlag er brugt de originale tegninger, og jeg formoder at de tegninger, der overhovedet eksisterer, samtidig har styret valget af de medtagne haver. Det er således ikke kun haver af stor kvalitet, der præsenteres, men et bredt udsnit af tidens udtryk, også planer af mere dilettantisk karakter som de omtales af forfatteren.

Johan Cornelius Krieger, der var den toneangivende havearkitekt fra 1720 til ca. 1750 får tildelt et stort kapitel, ligesom Jardin 1750-1770 og billedhuggeren

Udkast til Amalienborg Have.

J.C. Krieger, 1720'erne.

- Draft for Amalienborg Gardens.
J. C. Krieger, 1720s.

Wiedewelt. Disse personstyrede afsnit skaber lidt uklarhed i det værkorienterede koncept, men gør ikke bogen mindre interessant at læse.

Forfatteren har bevidst undladt at fordybe sig i havens planter og materialer, fordi han siger han ikke har forstand på det, og fordi han ikke mener det er afgørende for planens kunstneriske udtryk. Dette kan bestemt diskuteres, da haven jo er en rumlig bearbejdning af et landskab med planterne som et meget afgørende byggemateriale. Han henviser i stedet til det nyligt udkomne arbejde af Annie Christensen: *Haverne – dengang*, 2000, hvor hun minutiøst gennemgår 1700-talshavernes tilblivelse og beplantning. Dette løser dog ikke behovet for en arkitektonisk vurdering af planternes funktion i helheden.

Da haverne i stor udstrækning er formet af planter, der ældes og dør, er planternes fornyelse en vigtig del af havens væsen. Et vigtigt spørgsmål i den sammenhæng, som diskuteres meget i disse år, hvor også mange anlæg af nyere dato skal fornyes, er havens autenticitet. Her kunne jeg godt have ønsket mig at netop Hakon Lund med sin indsigtfulde kunsthistoriske baggrund havde kommenteret det vanskelige problem med havernes restaurering ud fra en kultur- og kunsthistorisk indgang, f.eks. i forbindelse med omtalen af Frederiksborg Slotshave eller Frederiksberg Have.

Bogens karakter af et populærvidenskabeligt værk med adresse ikke kun til fagfolk illustreres ved, at den begynder med en underholdende skildring af en havefest i Frederiksberg Have den 26. juli 1769 for Dronning Caroline Mathilde, Chr. VII's unge dronning, hvis liv blomstrede så kort efter det skæbnesvangre møde med kongens livlæge Struense.

Værket er på 413 sider og trykt i stort format, 26 x 35 cm for at give plads til de fine gamle planer og stik. Derfor er det noget uforståeligt og en skam, at flere tegninger overlapper modstående side, så planerne skæres over og detaljer derved forsvinder. For at lette læsningen af det store format er der fornuftigvis anvendt en luftig lay-out med store typer, der understreger udgivelsens eksklusive karakter. Arkitektkolens mangeårige fotograf Keld Helmer-Petersen har forsynet bogen med meget smukke nutidige fotos fra flere af de gamle haver. De supplerer fint Hakon Lunds grundige tolkning af planerne ved at give en oplevelse af havernes rumlighed og tidsfaktorens betydning.

Ib Asger Olsen

Bregentved med bygninger, have og alléer. Opmåling af Joseph Guione 1776, udsnit.
• Bregentved with buildings, garden, and avenues. Survey by Joseph Guione, 1776, detail.